

GIẢI PHÁP ĐẢM BẢO TÍNH ĐỘC LẬP CỦA KIỂM TOÁN VIÊN KHI CUNG CẤP ĐỒNG THỜI DỊCH VỤ PHI KIỂM TOÁN VÀ DỊCH VỤ KIỂM TOÁN

● ĐINH THỊ THÙY LIÊN

Khoa Kế toán Kiểm toán, Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật công nghiệp

TÓM TẮT:

Việc cung cấp đồng thời dịch vụ phi kiểm toán và kiểm toán cho cùng khách hàng tại cùng một công ty kiểm toán độc lập có thể gây ra xung đột lợi ích và ảnh hưởng đến tính độc lập của kiểm toán viên. Hiện nay, nhiều quy định đang được ban hành nhằm kiểm soát tình trạng này, nhưng các bất cập vẫn tồn tại khi các quy định vẫn còn chưa hoàn thiện và chưa theo kịp tình hình thực tế. Bài viết sẽ phân tích thực trạng cung cấp dịch vụ này tại Việt Nam và những bất cập trong việc duy trì tính độc lập của kiểm toán viên; từ đó đưa ra giải pháp nhằm đảm bảo tính độc lập cho kiểm toán viên khi trường hợp này xảy ra.

Từ khóa: tính độc lập, kiểm toán viên, dịch vụ phi kiểm toán, giải pháp, dịch vụ kiểm toán.

1. Đặt vấn đề

Trong những năm gần đây, ngành Kiểm toán tại Việt Nam đã có những bước phát triển đáng kể với việc gia tăng số lượng công ty kiểm toán và sự tham gia tích cực của các doanh nghiệp vào hoạt động kiểm toán độc lập. Các công ty kiểm toán không chỉ cung cấp dịch vụ kiểm toán báo cáo tài chính mà còn mở rộng sang các dịch vụ phi kiểm toán như tư vấn thuế, quản trị tài chính và rủi ro, kiểm soát nội bộ, đánh giá hệ thống tài chính và tư vấn chuyển đổi IFRS. Xu hướng này giúp các công ty kiểm toán đa dạng hóa nguồn thu và cung cấp giải pháp toàn diện hơn cho khách hàng. Tuy nhiên, việc cung cấp đồng thời dịch vụ kiểm toán và phi kiểm toán dẫn đến câu hỏi về tính độc lập của kiểm toán viên. Trong một số trường hợp, khi công ty kiểm toán vừa tư vấn thuế vừa kiểm toán báo cáo tài chính, nguy cơ xung đột lợi ích và đặt lại nghi vấn về sự khách quan của báo cáo... Do đó, việc tìm

ra giải pháp nhằm đảm bảo tính độc lập của các kiểm toán viên là hết sức cần thiết.

2. Thực trạng cung cấp dịch vụ phi kiểm toán tại Việt Nam

Trong những năm gần đây, ngành Kiểm toán Việt Nam đã có những bước phát triển đáng kể với số lượng công ty kiểm toán độc lập gia tăng nhanh chóng. Theo số liệu từ "Báo cáo tổng kết ngành kiểm toán năm 2024" của Bộ Tài chính, tính đến năm 2024, Việt Nam có khoảng 210 công ty kiểm toán đang hoạt động, trong đó có nhiều công ty thuộc nhóm Big Four như Deloitte, PwC, EY, KPMG, cũng như nhiều công ty kiểm toán trong nước như AASC, CPA Việt Nam, UHY, và RSM. Những công ty này không chỉ cung cấp dịch vụ kiểm toán báo cáo tài chính mà còn mở rộng sang các dịch vụ phi kiểm toán như tư vấn thuế, quản trị tài chính, kiểm soát nội bộ, đánh giá hệ thống tài chính và tư vấn chuyển đổi IFRS.

Dịch vụ phi kiểm toán đóng vai trò ngày càng quan trọng trong hoạt động của các công ty kiểm toán, mang lại nguồn doanh thu lớn. Theo số liệu từ "Báo cáo thị trường kiểm toán Việt Nam năm 2023" của Hội Kiểm toán viên hành nghề Việt Nam (VACPA), doanh thu từ dịch vụ phi kiểm toán của các công ty kiểm toán tại Việt Nam chiếm khoảng 40% tổng doanh thu của ngành Kiểm toán vào năm 2023, tăng từ mức 35% năm 2020. Trong số này, dịch vụ tư vấn thuế và quản trị tài chính chiếm tỷ trọng lớn nhất, với khoảng 25% tổng doanh thu của các công ty kiểm toán. Xu hướng này phản ánh sự thay đổi trong nhu cầu của doanh nghiệp, khi họ không chỉ cần kiểm toán báo cáo tài chính mà còn mong muốn nhận được các tư vấn chiến lược về tài chính và thuế để tối ưu hóa hoạt động kinh doanh.

Tuy nhiên, việc cung cấp đồng thời cả dịch vụ kiểm toán và phi kiểm toán có thể gây ra xung đột lợi ích, ảnh hưởng đến tính độc lập của kiểm toán viên. Một số nghiên cứu quốc tế và trong nước đã chỉ ra rằng, khi một công ty kiểm toán vừa thực hiện kiểm toán báo cáo tài chính vừa cung cấp dịch vụ tư vấn cho cùng một khách hàng, kiểm toán viên có thể gặp áp lực trong việc đưa ra ý kiến kiểm toán khách quan. Theo nghiên cứu "The Impact of Non-Audit Services on Auditor Independence" của IFAC (International Federation of Accountants), có 62% các vụ bê bối tài chính trên thế giới trong thập kỷ qua có liên quan đến việc công ty kiểm toán cung cấp đồng thời cả hai loại dịch vụ. Ở Việt Nam, một khảo sát từ "Báo cáo đánh giá độc lập ngành Kiểm toán Việt Nam năm 2023" của VACPA cho thấy, 48% kiểm toán viên được hỏi thừa nhận có những áp lực nhất định khi kiểm toán các doanh nghiệp mà công ty kiểm toán của họ cũng cung cấp dịch vụ tư vấn tài chính hoặc thuế.

Xung đột lợi ích có thể làm suy giảm tính độc lập của kiểm toán viên theo nhiều cách. Trước hết, kiểm toán viên có thể bị ảnh hưởng bởi lợi ích tài chính khi công ty kiểm toán của họ nhận được khoản phí lớn từ dịch vụ tư vấn. Điều này có thể khiến kiểm toán viên dễ dàng bỏ qua những sai sót hoặc trình bày báo cáo tài chính theo hướng có lợi cho khách hàng nhằm duy trì mối quan hệ kinh doanh. Ngoài ra, kiểm toán viên có thể gặp áp lực từ ban lãnh đạo doanh nghiệp, đặc biệt trong các

trường hợp doanh nghiệp sử dụng dịch vụ tư vấn thuế hoặc quản trị tài chính. Nếu công ty kiểm toán đề xuất các giải pháp tài chính hoặc thuế và sau đó chính họ kiểm toán kết quả thực hiện những giải pháp này, khả năng đánh giá khách quan sẽ bị suy giảm đáng kể.

Xuất phát từ vấn đề trên, Chính phủ Việt Nam đã ban hành một số quy định để kiểm soát tình trạng này, điển hình là Luật Kiểm toán độc lập 2011 và các văn bản hướng dẫn như Nghị định số 17/2012/NĐ-CP, Thông tư số 210/2014/TT-BTC. Các quy định này yêu cầu công ty kiểm toán phải đảm bảo tính độc lập của kiểm toán viên khi cung cấp các dịch vụ phi kiểm toán. Cụ thể, Luật Kiểm toán độc lập quy định kiểm toán viên không được kiểm toán báo cáo tài chính của doanh nghiệp nếu họ hoặc công ty kiểm toán của họ đang cung cấp các dịch vụ tư vấn có thể ảnh hưởng đến tính độc lập. Tuy nhiên, việc thực thi các quy định này vẫn còn nhiều hạn chế. Theo "Báo cáo giám sát hoạt động kiểm toán năm 2023" của Bộ Tài chính, có khoảng 30% công ty kiểm toán chưa tuân thủ đầy đủ các yêu cầu về tách bạch giữa dịch vụ kiểm toán và phi kiểm toán, đặc biệt là trong các công ty kiểm toán nhỏ và vừa. Một phần nguyên nhân là do sự thiếu chặt chẽ trong cơ chế giám sát, khiến các công ty kiểm toán có thể dễ dàng lách luật hoặc không chịu áp lực từ các cơ quan quản lý.

Ngoài ra, thực trạng hiện nay cho thấy một số doanh nghiệp vẫn ưu tiên lựa chọn các công ty kiểm toán có thể cung cấp cả hai loại dịch vụ để giảm chi phí và tận dụng sự hiểu biết sẵn có của kiểm toán viên về doanh nghiệp. Điều này dẫn đến tình trạng kiểm toán viên có thể bị ảnh hưởng bởi lợi ích tài chính từ dịch vụ phi kiểm toán, khiến chất lượng kiểm toán bị suy giảm. Một số công ty kiểm toán cũng tìm cách hợp thức hóa việc cung cấp cả hai dịch vụ bằng cách tách các bộ phận kiểm toán và tư vấn thành các đơn vị độc lập trên danh nghĩa, nhưng thực tế vẫn có sự trao đổi thông tin và ảnh hưởng qua lại giữa hai bộ phận này. Điều này đặt ra câu hỏi về tính minh bạch và khách quan của các báo cáo tài chính được kiểm toán.

Nhìn chung, mặc dù dịch vụ phi kiểm toán mang lại nhiều lợi ích về mặt tài chính cho các công ty kiểm toán cũng như doanh nghiệp, nhưng việc kiểm soát và đảm bảo tính độc lập của kiểm toán

viên vẫn là một thách thức lớn. Để ngành Kiểm toán Việt Nam phát triển bền vững, cần có các biện pháp mạnh mẽ hơn từ phía cơ quan quản lý, doanh nghiệp và chính bản thân các công ty kiểm toán để duy trì sự minh bạch và chất lượng trong hoạt động kiểm toán.

3. Giải pháp đảm bảo tính độc lập của kiểm toán viên khi cung cấp đồng thời dịch vụ phi kiểm toán và dịch vụ kiểm toán

Đánh giá về thực trạng tính độc lập của kiểm toán viên khi cung cấp dịch vụ phi kiểm toán tại Việt Nam cho thấy mặc dù có các quy định pháp lý hiện hành, nhưng vẫn còn tồn tại nhiều bất cập và hạn chế. Sự gia tăng của các dịch vụ phi kiểm toán trong cơ cấu doanh thu của các công ty kiểm toán đặt ra thách thức lớn đối với tính khách quan và độc lập của kiểm toán viên. Nhiều nghiên cứu và báo cáo từ Bộ Tài chính, VACPA và các tổ chức quốc tế như IFAC đã chỉ ra rằng việc cùng lúc cung cấp dịch vụ kiểm toán và tư vấn có thể tạo ra xung đột lợi ích, ảnh hưởng đến chất lượng kiểm toán và làm suy giảm niềm tin của nhà đầu tư đối với báo cáo tài chính.

Một trong những hạn chế lớn nhất là sự thiếu giám sát hiệu quả từ cơ quan quản lý. Theo báo cáo giám sát năm 2023 của Bộ Tài chính, vẫn còn khoảng 30% công ty kiểm toán chưa tuân thủ đầy đủ các yêu cầu về tách bạch dịch vụ kiểm toán và phi kiểm toán. Điều này đặt ra yêu cầu cấp thiết về việc tăng cường cơ chế giám sát và chế tài xử lý vi phạm để đảm bảo các công ty kiểm toán thực hiện nghiêm túc quy định về tính độc lập. Ủy ban Chứng khoán Nhà nước và VACPA cần đóng vai trò chủ động hơn trong việc kiểm tra, đánh giá mức độ tuân thủ của các công ty kiểm toán, đồng thời áp dụng các biện pháp xử phạt nghiêm minh đối với các vi phạm nhằm nâng cao ý thức tuân thủ pháp luật trong ngành kiểm toán.

Bên cạnh đó, việc nâng cao đạo đức nghề nghiệp của kiểm toán viên cũng đóng vai trò quan trọng trong việc đảm bảo tính độc lập. Các chương trình đào tạo về đạo đức kiểm toán cần được đẩy mạnh hơn, đặc biệt đối với các kiểm toán viên hành nghề và các công ty kiểm toán nhỏ và vừa. Các chuẩn mực đạo đức quốc tế do IFAC ban hành cần được tích hợp sâu hơn vào hệ thống đào tạo của Việt Nam, giúp kiểm toán viên có nhận thức rõ ràng hơn về trách nhiệm nghề nghiệp và

tác động của xung đột lợi ích đối với chất lượng kiểm toán.

Ngoài ra, các doanh nghiệp cần chủ động thực hiện chính sách tách bạch giữa kiểm toán và tư vấn để tránh các rủi ro tiềm ẩn liên quan đến xung đột lợi ích. Một giải pháp có thể là áp dụng quy tắc luân phiên công ty kiểm toán sau một khoảng thời gian nhất định, nhằm hạn chế sự phụ thuộc giữa doanh nghiệp và công ty kiểm toán. Một số quốc gia như Anh, Mỹ và EU đã áp dụng chính sách này để đảm bảo sự khách quan trong kiểm toán và Việt Nam có thể cân nhắc áp dụng mô hình tương tự để nâng cao tính minh bạch và hiệu quả của hoạt động kiểm toán.

Cuối cùng, sự hợp tác giữa các cơ quan quản lý, hiệp hội nghề nghiệp và doanh nghiệp là yếu tố quan trọng trong việc thúc đẩy cải thiện tính độc lập của kiểm toán viên. Cần có các diễn đàn đối thoại thường xuyên giữa Bộ Tài chính, VACPA, Ủy ban Chứng khoán Nhà nước và cộng đồng doanh nghiệp nhằm cập nhật và điều chỉnh các quy định kiểm toán phù hợp với thực tiễn. Đồng thời, việc công bố công khai thông tin về các công ty kiểm toán vi phạm quy định cũng là một biện pháp hiệu quả để nâng cao tính minh bạch và tạo sức ép buộc các công ty kiểm toán phải tuân thủ nghiêm ngặt các chuẩn mực nghề nghiệp.

4. Kết luận

Tóm lại, để đảm bảo tính độc lập của kiểm toán viên khi cung cấp dịch vụ phi kiểm toán, Việt Nam cần một chiến lược toàn diện, bao gồm việc siết chặt các quy định pháp lý, tăng cường giám sát và chế tài xử phạt, nâng cao đạo đức nghề nghiệp, áp dụng mô hình kiểm toán phù hợp và thúc đẩy sự hợp tác giữa các bên liên quan. Đây là những giải pháp quan trọng nhằm bảo vệ tính minh bạch và khách quan của báo cáo tài chính, góp phần nâng cao niềm tin của nhà đầu tư và cải thiện chất lượng thị trường tài chính Việt Nam.

Việc cung cấp dịch vụ phi kiểm toán mang lại lợi ích kinh tế cho các công ty kiểm toán, nhưng đồng thời đặt ra thách thức về việc duy trì tính độc lập của kiểm toán viên. Áp dụng các giải pháp như phân tách chức năng, hạn chế cung cấp đồng thời hai loại dịch vụ cho cùng một khách hàng và tăng cường kiểm soát chất lượng nội bộ sẽ giúp đảm bảo tính độc lập, cũng như nâng cao chất lượng dịch vụ kiểm toán tại Việt Nam ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

Bộ Tài chính (2024), "Báo cáo tổng kết ngành Kiểm toán năm 2024".

Hội Kiểm toán viên hành nghề Việt Nam (VACPA) "Báo cáo thị trường kiểm toán Việt Nam năm 2023".

IFCA (2024), "The Impact of Non-Audit Services on Auditor Independence" https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4851856

VACPA (2023), "Báo cáo đánh giá độc lập ngành kiểm toán Việt Nam năm 2023".

Chính phủ (2012), Nghị định số 17/2012/NĐ-CP quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều luật của kiểm toán độc lập

Bộ Tài chính (2014), Thông tư số 210/2014/TT-BTC hướng dẫn kế toán áp dụng đối với công ty chứng khoán.

Bộ Tài chính (2023), Báo cáo giám sát hoạt động kiểm toán năm 2023".

Ngày nhận bài: 24/1/2025

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 10/2/2025

Ngày chấp nhận đăng bài: 26/2/2025

ENSURING AUDITOR INDEPENDENCE IN THE PROVISION OF BOTH AUDIT AND NON-AUDIT SERVICES

● **DINH THI THUY LIEN**

Faculty of Accounting and Auditing,
University of Economics - Technology for Industries

ABSTRACT:

The simultaneous provision of audit and non-audit services to the same client by an independent audit firm poses a significant risk to auditor independence and may lead to conflicts of interest. Although regulatory frameworks have been introduced to address this issue, many remain inadequate and lag behind the evolving practices in the auditing field. This study examines the current practices of providing both types of services in Vietnam, identifies key limitations in the existing legal and professional regulations, and evaluates their impact on auditor independence. Based on the analysis, the study proposes practical solutions aimed at strengthening regulatory mechanisms and enhancing the objectivity and credibility of audit activities in Vietnam.

Keywords: independence, auditor, non-audit services, solutions, audit services.